

גיליון ניבים מיוחד לזכרה של חוה בשור

דבר העורך

בסוף חודש פברואר נפרדנו מחברתנו האהובה חוה בשור ז"ל, ממקימות הקיבוץ. חוה הייתה חברת קיבוץ בכל רמ"ח איבריה, והקיבוץ היה לה לבית במשך כל שנות חייה. כמטפלת וכמחנכת הותירה חוה את חותמה על דורות של ילדים בקיבוץ, ויחד עם אשר ז"ל הקימה משפחה לתפארת.

בגיליון זה, שמוקדש לזכרה, מופיעים דברי הספד שנשאו אהוביה ואוהביה.

יהי זכרה ברוך.

תום ברק

נועה מיכאלי

חוה יקרה שלי, כבר נתת לי כמה הזדמנויות לומר את שבחך בפנייך, יום הולדת 80, יום הולדת 90. ועכשיו, כשאת כבר לא שומעת אותי, אני מעידה לפני כל מלוויך כאן שעד יומך האחרון לא נגרע ולו בדל מהשבחים האלה. היושרה, הרוח הטובה, הטאקט, ההומור, האהבה לצאצאייך והחום שהרעפת עליהם, גם כשגופך כבר הגביל אותך במחוות. הביטחון הזה שנתת לסובבים אותך, שתוכך כברך.

פגשתי אותך לראשונה בבית חולים כשנפרדתם מאשר ומאז נתת לי להרגיש כאילו בעצם גידלת את נמרוד ממש בשבילי (ובסוגריים, בטח הקשיתי לפעמים אבל לא נתת לי להרגיש את זה). סיפרת לי על נמרוד הילד שהוציא לכם את המיץ כשהיה בן שלוש בארגנטינה ואיך נאלצתם לקחת אותו לכל אירוע חברתי. סיפרת לי איך באחד האירועים האלה רוקנת פלחים של קלמנטינה והלבשת את קליפתם על אצבעותיו הקטנות, רק כדי לאפשר את האירוע. איך כשחזרתם מהשליחות ישנת למרגלותיו על מזרון במשך שנה שלמה עד שמישהו הסביר לך שדי ושזהו זה. אני מקווה שנמרוד החזיר לך על כל אלה, כשהיית זקוקה. הוא בכל אופן התכוון.

כשנולדו עמית ואחריו זיו הרעפת עליהם את אותה סבלנות, רוגע, מתיקות ומסירות והכל באופן הכי טבעי שאפשר. כאילו ככה זה ואין אחרת. כשהחלטתי, דווקא בגיל 44 ודווקא עם תינוק בן שנתיים ודווקא בהיריון ללמוד משפטים היית הגב שלי. ושוב, כאילו זה בכלל היעוד שלך בחיים, לעזור לי לעבור את המבצע הזה, גם כשזה כרוך בשלושה אוטובוסים לכל כיוון. אני בטוחה שגם עליזה וורד יכולות להעיד על תחושות דומות.

אני חושבת על מסלול חייך, תנועת נוער חלוצית, עם בסיס אידאולוגי מוצק, עלייה ארצה, הקמת קיבוץ וחיים על פי כלליו, ובצניעות כחלק מאותה אידאולוגיה והתהפוכות שהמסלול הזה ידע לקראת סופו. צפית בהתפתחויות ובשינויים סביבך, בסטייה מהדרך שבה הלכת עם חברייך ועם דור שלם, בשינוי המעמד שלך ושל חברייך, שלא לומר בשיסוי בכם מבחוץ, ואני לא יודעת מה חשבת. לא היה לי אומץ לשאול ובמעט ששוחחנו הקרנת מן סוג של קבלה והשלמה. אני חושבת שבעשור האחרון בחרת למלא את חייך בהנאה אמיתית ממשפחתך הקרובה. מהבנים הטובים והנאמנים שלך, מהצלחותיהם מהמשפחות הנהדרות שהקימו, מהנכדים שאהבו אותך כל כך, ואפילו זכית לשישה נינים.

כשכבר נזקקת לעזרה בהתנהלות היומיומית שלך זכית, וכולנו זכינו, בנילו. לא הפסקת לשבח אותה. אמרת שהיא נותנת לך להרגיש כמו מלכה, רק בלי כתר. גם אני חושבת שהיית מלכה. לא מלוכה שבחומר. מלוכה שברוח, שבענווה, באלטראיזם, בצניעות, בחריצות, במחויבות בכל מה שהנחילו לך בתנועת הנוער הציונית בארץ הרחוקה ממנה באת. הכרתי את התכונות האלה מקרוב. מהוריי. גם הם עלו עם תנועת נוער חלוצית וגם הם הביאו איתם את המטענים האלה. אהבתי אותך כל כך, חוה. תחסרי לי מאוד ואני יודעת שנפרדת מהעולם כשאת יודעת בידעיה עמוקה ביותר שתחסרי לכל השבט היפה הזה שאת ואשר הקמתם.

עליזה בשור

עומדת פה ונפרדת בשם המשפחה כולה מחוה היקרה שלנו. חוה האמא, הרעייה, החמות, הסבתא, סבתא רבתא, חברה אוהבת. בכל אחת מההגדרות האלה הייתה נוכחות ונראות משמעותית מאוד.

וגם... חוה חברת הקיבוץ. חברת קיבוץ בכל הווייתה, הקיבוץ – הבית, כך קראה לגעש, הבית שאמא אהבה מאוד. הבית הזה החזיר לה הרבה אהבה ומשמעות לאורך כל מכלול החיים, כמעט 80 שנים. הבית הזה גם נתן לה הרבה תמיכה בזקנתה. והיא, נטמנת באדמה שכל כך אהבה.

קשה להספיד אותה. אישה כל כך חזקה, אנרגטית וחיונית. חוה הייתה עבור כולנו מודל ולא במילים, אלא בעשייה היומיומית שלה. מודל להגינות, יושרה, מודל לחריצות ולמוסר עבודה. תמיד העלתה חיוך על פנינו ההרגשה שהוותיקון הוא מוקם עבודה מאוד מחייב עבורה, גם כשהיא עמוק בגיל הפנסיה. חוה הייתה מודל לצניעות, הרבה צניעות ושמחה במה שיש. היחס לסביבה ולאנשים ללא שיפוטיים, אלא באנושיות טבולה בחמלה. למדנו מחוכמת החיים השופעת שלה, חוכמת חיים שלא הייתה עטופה במילים רבות. ממנה למדנו על מהות הזוגיות, ההורות, הסבתאות.

לכל אחד מבני המשפחה היה מקום רחב ושווה בליבה. היא הייתה סבתא אולטימטיבית שזכרה לציין כל חג וכל אירוע והייתה מעורבת בחייהם של נכדיה וניניה. עבורי הייתה כמו אם שנייה, כמו חברה קרובה. היום כשאנחנו סביב עצמנו, אנחנו מעריכים עוד יותר את ההתמדה שלה, בלהגיע אחת לשבוע עם שני אוטובוסים, על מנת לבלות עם נכדיה הקטנים. יודעים להעריך את השבתות הרבות בהן אירחה את כולנו לארוחות גורמה בבית הקטן והנעים שלהם. חוה ידעה לעמוד בהזמנות של כולם לאלפאחורס המצטיינים ולעוגות יום הולדת. ידעה לתקן, לתפור, להכין, להיות תמיד בשבילנו ויחד עם זאת לנהל חיים מלאי משמעות ועניין גם אחרי לכתו של אשר, אהובה הנצחי. ידעה לשמור על עניין ואהבה למקום בו היא חיה, להיות מצויה באקטואליה הלוקאלית והגלובלית, לשמור על רלבנטיות ואפילו להיעזר בטכנולוגיות חדישות.

חוה יקרה שלנו תהיה צרורה בזיכרון כולנו כאישה אצילית, חזקה עם חוש הומור, נדיבות וצניעות, שתמיד ידעה לראות את הטוב שסביבה ולחייך אליו. בשם המשפחה כולנו אני רוצה להודות בראש ובראשונה לנילו, שהייתה לחוה אחות וחברה ולנו כבת משפחה. האדם הקרוב ביותר ובימים ובלילות, שסעדה אותה באהבה ובמסירות, Thank you Nilu. תודה לצוות הוותיקון המסור והאכפתי, לעדה שתמיד חשבה על חוה ולאתי פופר שליוותה אותה בשנים האחרונות ברגישות רבה. תודה למשפחת פלג, ישראל ושריתה, שהיו כבנים לחוה ועמדו לרשותה בכל ענין ובקשה. לנעמה האהובה ולמשפחתה על נוכחות מנחמת ותומכת, לרוני בוכמן, רותי כץ, אילנית, עודד נער הקריאה, סימה השכנה הנאמנה והמסורה וחברותיה בקיבוץ. תודה למעטפת מקסימה של אנשי הקהילה בגעש שאפשרו לחוה לסיים את חייה בכבוד ורווחה כיאה לה.

אילה בשור

סבתא יקרה ואהובה שלנו,

כמה מוזר להיפרד ממך. תמיד דמיינתי פרידה ארוכה ומתמשכת, דעיכה ארוכה. למזלך, הלכת כשאת בטוב, הפתעת אותנו. אבל אין ספק שזו דרך נהדרת ללכת, ויש בכך נחמה.

סימני ההיכר שלך עבור כל מי שמכיר אותך הם החיוך הגדול, הצחוק המתגלגל והאופטימיות שלך. רק לפני שבועיים אספתי אותך לארוחה בשבת. ברוב חוצפתי הושבתי אותך במושב האחורי ואסרתי עליך לדבר כדי שלא תעירי את נורי שישן מקדימה, ואת בתגובה התגלגלת מצחוק וכמובן שלא התלוננת.

בעצם, אף פעם לא התלוננת. רק על הטמפרטורה של המים שאת שותה איתם כדורים היית מתלוננת, ומחזירה אותנו פעם או פעמיים לתקן את רמת החום ובספרדית גם, אבל תמיד עם חיוך – לה פוטה קה לה פריו, לה פוטה מדרה וכו'. תמיד שמחת לראות אותנו ובתשובה לשאלה "מה שלומך?" היית עונה "לשמוע אותך? מעולה".

אני נזכרת שעד לא מזמן היית אומרת גם "שיישאר ככה, אני חותמת לעוד כמה שנים". כשהתאומים נולדו התקשרת ללילוש כל 25 לחודש וברכת אותם על ה"חודשהולדת". כשהייתי בהיריון ה"כמה שנים" הפכו למטרה צנועה יותר – להספיק להכיר את הילד שלי ואת הילדה של איתמר. הלכת בזמן. הספקת לראות ולהכיר אותם כמו שרצית.

גם את כנראה הרגשת שהזיכרון הפנומנלי שלך התחיל לבגוד כך בזמן האחרון ולא רצית לדעוך יותר. מה שמדהים הוא שמצב הרוח לא אבד ולא דעך. נתת לנו לזכור אותך במלוא הדרך ולהישאר עם געגוע ענק והמון זיכרונות טובים ושמחים.

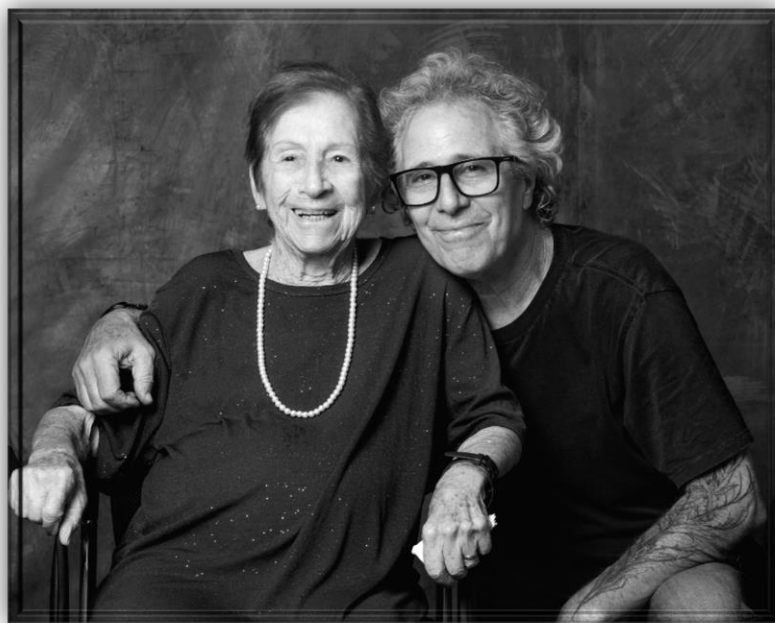
אני זוכרת את הטעם של ארוחות הבוקר שהיית מכינה לי כשהייתי ישנה אצלך – מקושקשת מטוגנת בחמאה, טוסטים מעיגולי בגט, קוטג' וסלט מתובל בצורה מושלמת. בכלל, היית מבשלת גורמה, מדייקת במתכונים שמרת מעיתון הארץ וכאלה שהבאת איתך מארגנטינה. בכל אמפנאדה שמת בדיוק שמינית ביצה, זית אחד ושלושה צימוקים. כמה טעימים הם היו! וגם האטריות הירוקות, הניוקי, הקנלוני. תמיד אמרת "אני שמה שום בכל דבר, חוץ מבקפה".

חיית חיים טובים, מלאים ומאושרים. בשנים האחרונות הרבה מאוד בזכות נילו המקסימה שטיפלה בכך במסירות אין קץ. ועוד הרבה שנים קודם, בזכות הקיבוץ. הקיבוץ שאהב אותך ועטף אותך בשלל שירותים ופעילויות – שירותי הסעות סבא-בא, ישראל שתמיד עזר בכל מה שהיית צריכה, עודד שבא להקריא לך ספרים, הוותיקון ועוד ועוד.

ואת אהבת את הקיבוץ כל-כך! הקמת אותו בשתי ידיים, וגידלת בו דורות של ילדים כמטפלת. פעם סיפרת לי שאת תכשיטי הזהב כשעלית מארגנטינה, העברת לקיבוץ לטובת רכישה משותפת של רדיו. כששאלתי אותך אם זה לא היה לך עצוב, להיפרד מתכשיטים סנטימנטליים של אמא שלך, ענית "היו לי יותר סנטימנטים לערכים של הקיבוץ". הדברים היו פשוטים וברורים בשבילך.

סבתא אהובה שלי, חיית טוב, היית שמחה, אמנם אמרת תמיד ש"חודידו זיגה לה בייחה, צ'ה וגם ש"אסי אס לה וידה, טריסטה אי חודידה". אבל לא ככה חיית. נזכור אותך שמחה ומחייכת, אצילית, גמישה וליברלית, פתוחה ואוהבת אותנו תמיד וללא תנאים. היית מלאה בטאקט ובסטייל, וככה גם הלכת. אני אוהבת אותך מאוד וכבר מתגעגעת. וכמו שתמיד היית אומרת – "שרק יהיה לך טוב".

אילה הנכדה.

נעמה בלנש

חוה ואני, לינה משותפת, אהבה משותפת, אז והיום...

חוה כינתה אותי "הבת שלה" ואני אותה "האמא השנייה שלי". הקשר שלי עם חוה התחיל מבית התינוקות ועד אתמול, זאת אומרת 57 שנה. חוה הייתה המטפלת שקיבלה אותי מבית היולדות לבית התינוקות ואחר כך מכיתה אלף ועד וו.

היינו "קבוצת צור", 17 ילדים, בהחלט מגוונים. כל שנה התחלפה המחנכת מסיבותיה שלה - ושלנו. ורק חוה האהובה, שרדה אותנו ברצון, באהבה והטמעת ערכים ששנים ברצף.

כשהייתי רבה עם אמא שלי, הייתי מאיימת עליה שאברח לחוה. חוה סיפרה לי שוב ושוב שאבא שלי היה אומר לה "איזה מזל שאני לא אוהב אותך כמו שנעמה אוהבת אותך" ושחווה הייתה עונה לו – "זה לא

יקרה, אני יודעת כמה אתה אוהב את עידי..."

ברבות השנים הייתה חוה לצידי בכל צומת משמעותית בחיי, וראתה בילדים שלי נכדיה והם ראו אותה סבתא. בכל יום הולדת שלהם חיכתה להם נשיקה ומעטפה, והקשר ביניהם נמשך כדבר טבעי במדרכות, ימי הולדת של חוה וסתם ביקורים בדשא הנפלא שלידי ביתה.

אני, במשך שנים, כל שבת בבוקר מגיעה לחוה לשעה. חוה שואלת על הנכדים, אני מספרת רכילויות מהקיבוץ, מי בהיריון, מי ילדה, מקריאה לה פרוטוקולים של המזכירות, ומשאירה אותה בעניינים, בעזרת כתבות מהעיתונים. חוה שלי, כל כך אוהבת את הקיבוץ, את האנשים, תמיד רואה בכל אחד ובכל מצב את חצי הכוס המלאה. כמעט כל משפט שני שלי מצחיק אותה, והיא צוחקת מלוא הגרון.

למשל שהיא קמה ואנחנו יוצאות לשבת בדשא שבחוץ. היא תוקעת את הקללה הרגילה של הכאב בברך, ואני אומרת שעכשיו אני יודעת שהגעתי למקום הנכון, והיא מתפקעת מצחוק. אחרי שכבר ישבנו, עם פנים מופנות לשמש נעימה של שבת, חוה חושפת את הברך הכואבת אל מול השמש, כי אמא שלה אמרה שזה מקל על הכאב...

כשעברה אימי ברחובות עטופה אור

פנו אליה העצים וענפיהם לעברה

עיניה הפיקו חום לכל העולם סביב

והעשבים תחת רגליה אמרו שירה.

ובשעות הבוקר, עוד הייתי עטוף בחלומות

הייתי שומע קולה רוטט:

"השמש בני, תמיד נמצאת בצד שלנו"

ומאז השמש איתי בכל עת.

(בלפור חקק)

אתמול התייתמתי שוב,

אבל חוה איתי בכל עת.

שבתאי אבני

ביום קיצי של סוף חודש פברואר את נפרדת מאיתנו. באותו השקט, באותה הצניעות שאפיינו את ימי חיך בגעש. פגשתי את חוה לפני 82 שנה. היא הייתה בין מייסדי קן "קדימה" של השומר הצעיר בעיר קורדובה בארגנטינה. פעלה בכל המסגרות של הקן, הרצאות על ציונות ופוליטיקה, טיולים ופעולות. ביוני 1947 יצאה עם קבוצתה להכשרה לקראת העלייה לארץ. במרץ 1949 הגיעה לארץ והצטרפה לחברי הגרעין הלטינו-אמריקאי שהיו בקיבוץ מעברות. ובסוף 1949 הגיעה יחד עם כל חברי הגרעין הלטינו-אמריקאי לעלי קאסם לקראת העלייה על הקרקע בגעש.

באנו לארץ עם הרצון לבנות ולהבנות. להקים בית חדש לעם היהודי הנרדף ועם החלום לבנות מודל של חיים חדשים - קיבוץ - רעיון שגיבשנו עוד בימי הקן של "השומר הצעיר" בקורדובה שבארגנטינה הרחוקה. עברנו את כל השלבים של הקמת הקיבוץ. ידענו כישלונות והצלחות אך תמיד השקענו בכך את כל כוחותינו.

את הקמת משפחה עם בחיר ליבך, אשר ז"ל, ובהמשך נולדו לכם הילדים אילן, נמרוד ואריאל. האופי השקט, המסירות ללא גבול לכל תפקיד, לדעת לקבל את הדברים ברצון טוב, אלה היו הקווים שהגדירו את אישיותך ואפיינו את עשייתך המגוונת בקיבוץ. טיפול בילדים, מתפרה, מספרה ועוד.

ועכשיו, הגענו לרגע של פרידה.

חוה, ימים קשים עוברים עלינו, בהם גורל המדינה מונח על כף המאזניים. בשבילנו, שבאנו מהגולה הרחוקה בגלל משטרים רודניים ודיקטטוריים, ובחרנו לעלות לארץ-ישראל, קשה לראות את המצב שמשטר כזה יכול לקום גם אצלנו. בהגנה על העקרונות של מגילת העצמאות ההמונים יוצאים להפגין ברחובות. והדמוקרטיה תנצח רק כאשר נבין שהחופש הוא במתן זכויות לכל העמים.

בתקווה זאת אני נפרד ממך

יהיה זכרך ברוך !!

